

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОВАДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ю. А. ЦИМБАЛЮК, кандидат економічних наук

С. А. ВЛАСЮК, кандидат економічних наук

О. А. НЕПОЧАТЕНКО, кандидат економічних наук

О. В. ДРАЧУК, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

І. Ю. ЛЕБІДЬ, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Стаття присвячена окресленню кола проблемних питань, що супроводжували та наразі перешкоджають проведення активної інвестиційної політики в аграрному секторі економіки України. Окремо означено актуальні перешкоди для розвитку інвестиційної діяльності за різними рівнями економічної системи

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційна діяльність, аграрний сектор економіки, рівні економічної системи, інвестиційна політика*

Постановка проблеми. Інвестиційна активність економіки та її секторів є одним з базових показників розвитку держави в цілому та її національного господарства зокрема. Особливо актуальним є дане питання відносно аграрного сектору, де, з однієї сторони, присутній вагомий вплив зовнішніх факторів, що не піддаються управлінню чи контролю людини, ускладнюючи провадження діяльності. А з іншої – є беззаперечна потреба у сталому розвитку й економічному зростанню, адже високоефективна аграрна діяльність – запорука продовольчої безпеки не лише всередині країни, а й на світовому рівні.

Інвестиції (з англійської – «invest», «довгострокове вкладення коштів»), трактуються науковцями як «довгострокові вкладення капіталу й інших цінностей у конкретну справу з метою подальшого їх збільшення» [1], а профільне законодавство розглядає їх як «... всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в результаті яких створюється прибуток або досягається соціальний ефект [2].

Відповідно, інвестиційна діяльність – це певні дії у відповідному середовищі на різних рівнях економічної діяльності, що пов'язані із залученням інвестицій. І. як зазначає С. Шевченко, вона має трактуватися у якості «... цілеспрямованого процесу пошуку необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об'єктів інвестування, збалансованої за обраними параметрами інвестиційної програми та забезпечення ефективної їх реалізації» [3, с. 10].

Однак варто зауважити, що кожна галузь стикається з певними проблемами провадження інвестиційної діяльності, зумовленими її внутрішніми якостями. А особливо активно це можна спостерігати відносно аграрної сфери, зокрема – в Україні, в умовах воєнного стану. І наразі дана тема є актуальною і цікавою для вивчення у науковій площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інвестиційна діяльність в аграрному секторі економіки України передбачає врахування специфіки галузі. І тим самим зумовлює особливість її провадження. Рибіна Л., вивчаючи вищеокреслене питання, слушно наголошує на тому, що залучення інвестицій в аграрну сферу діяльності України має бути «...спрямоване не лише на досягнення максимальної ефективності, але й на раціональне використання природних ресурсів, матеріально-технічних засобів тощо» [4, с. 450]. Тим самим авторка акцентує увагу не лише на поточних проблемних аспектах, а й на необхідності врахування стратегічних наслідків діяльності.

На необхідності диверсифікації методів і інструментів податкового стимулювання інвестиційної активності в аграрному секторі економіки України наголошує Лучечко Ю., зауважуючи на необхідності: «... удосконалення методів державного регулювання інвестиційної діяльності через прийняття і реалізацію державних інвестиційних програм стосовно підвищення техніко-технологічного рівня переробки сільськогосподарської сировини» [5, с. 49]. Даний підхід цілком корелює із загальними вимогами інвесторів до об'єктів інвестування та матиме наслідком позитивні інвестиційні рішення для аграрного сектору економіки України.

Розмежування пріоритетів підтримки для внутрішніх і зовнішніх інвесторів і визначення стратегічної цілі провадження інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки на рівні держави називають напрямом для досягнення бажаних цілей інвестиційної діяльності в аграрному секторі колектив авторів на чолі з Бородіною О. [6]. Цю ж думку підтримують й українські науковці Тонюк М., Карпова Т., Пішеніна Т., Яковлева О, наголошуючи на необхідності «.. надання депресивним сільським регіонам статусу територій пріоритетного розвитку, що згідно із законодавством передбачає пільги інвесторам» [7, с. 40]. Обидва твердження є абсолютно доцільні, особливо в контексті депресивних територій, адже після закінчення воєнного стану саме таких буде доволі багато, а тому слід уже зараз думати про їх відродження, в тому числі – і за рахунок інвестицій.

Загалом варто відзначити, що тема активізації інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України була і залишається актуальною. Це викликано як низкою проблем, що наявні у різних секторах діяльності та на всіх рівнях системи управління, так і необхідністю пошуків активних методів підтримки вітчизняного аграрного виробництва.

Методика досліджень. Проведення даного наукового дослідження уможливилось за рахунок використання низки загальнонаукових і спеціальних методів. Зокрема, узагальнення трактування дефініцій відбувалося за допомогою діалектичного методу; виокремлення проблем інвестиційної активності в

державі – шляхом використання методу вертикального аналізу; дослідження обсягів капітальних інвестицій за областями – за допомогою горизонтального методу; формулювання висновків – за допомогою методу узагальнення; окреслення переліку проблем у сфері інвестиційної активності в аграрному секторі економіки України – за допомогою методів аналізу та синтезу.

Результати досліджень. Інвестиційна діяльність в аграрному секторі економіки України завжди пов'язувалася з ускладненими умовами її провадження. Одним із наріжних каменів була відсутність чіткої інвестиційної стратегії та інвестиційної політики як на рівні держави, так і з-поміж потенційних об'єктів інвестування – аграрних підприємств.

Ще до початку впровадження воєнного стану в Україні сфера інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери мала низку проблемних питань:

- зосередженість на формалізованому нормативному підґрунті, без створення реальних, дієвих стимулів співпраці, з високим рівнем структурних недоліків [4, с. 451];

- відсутність розуміння регіональної влади у необхідності формування цілеспрямованої, нормативно обґрунтованої, інвестиційної політики та формування сприятливого інвестиційного клімату [8, с. 110];

- розбалансованість механізмів науково-технічного розвитку аграрної сфери [9];

- відсутність мотиваційних чинників провадження інвестиційної діяльності та загальної мотиваційної концепції, спрямованої на потенційних інвесторів [10, с. 25];

- структурні та міжгалузеві диспропорції розвитку складових аграрного сектору економіки; наявний дефіцит товарів виробничого і невиробничого призначення, зокрема енергоносіїв; розбалансованість фінансово-кредитної системи, невідповідність сформованої управлінської структури потребам економічного розвитку [11, с. 155].

Таким чином, якщо зосередитися на проблематиці інвестиційної активності в аграрній сфері економіки України, то умовно можна розділити її на три групи: макрорівень – сфера державного управління; мезорівень – регіональний сегмент; макрорівень – безпосередньо підприємства (рис. 1).

Кожному з представлених на рис. 1 рівнів економічної діяльності властиві окремі проблемні аспекти, що в цілому негативно впливають на обсяги та динаміку інвестиційної активності в аграрному секторі економіки України. Звичайно, наразі цілком резонним зауваженням є наголошення на центральній проблемі: активних військових діях (чи розміщення на звільнених територіях) у низці регіонів, що унеможлиблює провадження аграрної діяльності в цілому чи в бажаних обсягах. Однак дія інших чинників теж залишається активною особливо в частині, що стосується макрорівня. Тобто саме від позиції і активності держави залежать дії регіональної влади та кроки до залучення інвестиційних ресурсів на рівні підприємств.

Рис. 1. Проблемні аспекти інвестиційної активності в аграрному секторі економіки України за рівнями економічної діяльності

Слід наголосити, що інвестиційна активність характеризується висхідними показниками також у тих сферах діяльності, які схильні до оновлення виробництва та впровадження інновацій. Згідно даних Державної статистичної служби України, витрати на інновації у галузі «Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів» у 2022 році склали 8,3 % від загального обсягу за всіма галузями, причому за рахунок власних коштів підприємств – 1156,5 млн грн або 99,3 % від здійсненого обсягу. У тому ж 2022 р. обсяги капітальних інвестицій у сільське господарство України склали 51439,4 млн грн або 0,1 % від загальнодержавного показника (рис. 2).

За результатами представленої діаграми найвищий обсяг капітальних інвестицій відзначався по Черкаській (43,5 %), Кіровоградській (41,0 %) і Тернопільській (37,9 %), а найменший – по м. Київ (1,2 %), Івано-Франківській (4,9 %) і Закарпатській (3,0 %) областях відносно загального обсягу капітальних інвестицій по регіону. Наведені дані охоплюють період до впровадження воєнного стану та частину активних військових дій. Тому вони, фактично, є яскравим результатом представлених вище проблем – від макрорівня до мікрорівня.

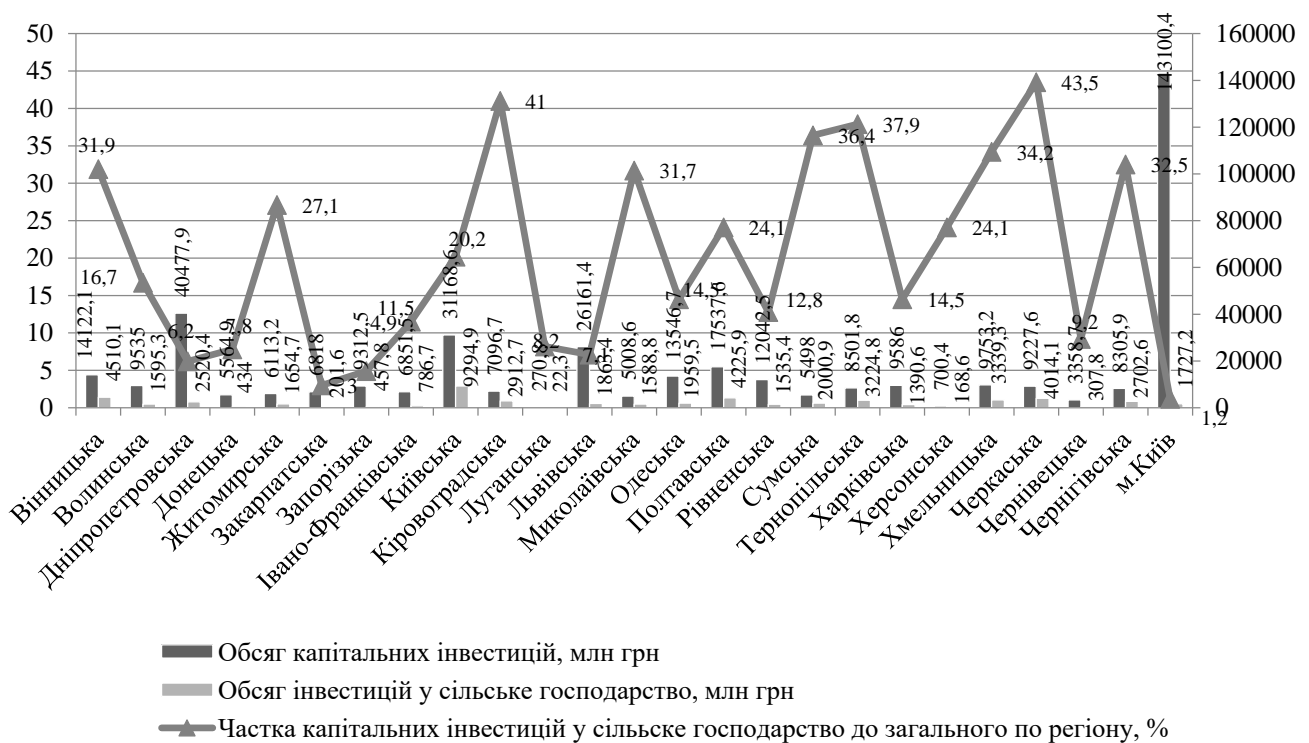

Рис. 2. Обсяги капітальних інвестицій у сільське господарство у розрізі регіонів у 2022 році [12]

Наразі ситуація лише ускладнилася, а відтак необхідна кардинальна зміна інвестиційної політики на державному рівні й активний пошук напрямів зацікавлення для інвесторів на рівні громад і підприємств.

Висновки. Інвестиційна політика є невід’ємним атрибутом сучасної держави зі сталим економічним розвитком. А також своєрідним індикатором обсягу проблем, присутніх у країні. Чим більше рівнів економічної системи вони охоплюють і чим глибше проникають в них, тим негативніші результати інвестиційної діяльності.

Аграрна сфера економіки України – одна з пріоритетних, зокрема в частині формування продовольчої безпеки й експортного потенціалу. Однак непропрацьовані проблеми мезорівня, як-от недосконале нормативно-правове забезпечення інвестиційного процесу, відсутність різновекторної і вибудованої відповідно до потреб, в першу чергу інвесторів, інвестиційної політики, примножені на перепони макrorівня (недостатньо якісно розроблені інвестиційні стратегії органів місцевого самоврядування) та мікрорівня (небажання (а доволі часто і неможливість внаслідок браку фінансових ресурсів) активних технічних і технологічних змін в аграрних підприємствах) не просто ускладнюють процес інвестиційної діяльності, а взагалі гальмують його. Особливо відчутно це нині, в період воєнного стану та в результаті втрати значних обсягів аграрного виробництва на окупованих територіях.

Література:

1. Дем’яненко М. Я., Левченко Н. М., Шевчик В. П. Фінанси. К., 2010. 371 с.

2. Про інвестиційну діяльність : закон України № 1560-XII від 18.09.1991. Верховна рада України: законодавство України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
3. Шевченко С. Ю. Економічна сутність інвестицій та інвестиційної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 1. С. 7–10.
4. Рибіна Л. О. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 450–454.
5. Лучечко Ю. М. Стимулювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України: диверсифікація методів та інструментів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 13. С. 43–49.
6. Borodina O., Borodina E., van Velthuizen H. Sustainable agriculture, food security, and socio-economic risks in Ukraine. *Lecture Notes in Economics and Mathematical Systems*. 2012. № 658. P. 169–185. doi:10.1007/978-3-642-22884-1_8.
7. Тонюк М. О., Карпова Т. С., Пішеніна Т. І., Яковлева О. В. Тенденції розвитку інвестиційної діяльності в аграрному секторі України. *Вісник Київського інституту бізнесу і технологій*. 2020. № 1 (43). С. 34–41. 10.37203/kibit.2020.43.05.
8. Однорог М. А. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 126 (частина II). С. 108–115.
9. Ткаченко С. Є Аналіз інвестиційної діяльності в аграрному секторі України, визначення факторів та шляхів її активізації. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 23. Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/138>. (дата звернення 25.11.2024).
10. Мельник В., Погріщук О. Інвестиційне забезпечення аграрного сектору: розширення можливостей для України. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2018. № 3. С. 23–34.
11. Траханов І. П. Проблеми інвестиційного забезпечення підприємств АПК України та перспективи його розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 9. С. 153–157.
12. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за регіонами. Державна служба статистики України. Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/ibd/kin_reg/kin_ved_new_u.htm. (дата звернення 20.11.2024).

References:

1. Demyanenko, M. Ya., Levchenko, N. M., Shevchyk, V. P. (2010). *Finances*. Kyiv. 371 p. [in Ukrainian].
2. On investment activity: Law of Ukraine No. 1560-XII dated September 18, 1991. Verkhovna Rada of Ukraine: legislation of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>. [in Ukrainian].
3. Shevchenko, S. Yu. (2010). Economic essence of investments and investment activities. *Investments: practice and experience*, no. 1, pp. 7–10. [in Ukrainian].
4. Rybina, L. O. (2017). Peculiarities of investment activity in the agrarian sector of the economy of Ukraine. *Economy and society*, issue 11, pp. 450–454. [in Ukrainian].
5. Luchechko, Yu. M. (2018). Stimulation of investment activity in the agricultural sector of the economy of Ukraine: diversification of methods and tools. *Investments: practice and experience*, no. 13, pp. 43–49. [in Ukrainian].

6. Borodina, O., Borodina, E., van Velthuis, H. (2012). Sustainable agriculture, food security, and socio-economic risks in Ukraine. *Lecture Notes in Economics and Mathematical Systems*, 658, pp. 169–185. doi:10.1007/978-3-642-22884-1_8.
7. Tonyuk, M. O., Karpova, T. S., Pishenina, T. I., Yakovleva, O. V. (2020). Trends in the development of investment activity in the agricultural sector of Ukraine. *Bulletin of the Kyiv Institute of Business and Technologies*, no. 1 (43), pp. 34–41. 10.37203/kibit.2020.43.05. [in Ukrainian].
8. Unicorn, M. A. (2015). Peculiarities of investment activity in the agricultural sector. *Actual problems of international relations*, issue 126 (Part II), pp. 108–115. [in Ukrainian].
9. Tkachenko, S. E. (2021). Analysis of investment activity in the agricultural sector of Ukraine, determination of factors and ways of its activation. *Economy and society*, issue 23. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/138>. (access date 11/25/2024). [in Ukrainian].
10. Melnyk, V., Pohrishchuk, O. (2018). Investment support of the agricultural sector: expanding opportunities for Ukraine. *Bulletin of the Ternopil National Economic University*, no. 3, pp. 23–34. [in Ukrainian].
11. Trakhanov, I. P. (2016). Problems of investment support for enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine and prospects for its development. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, no. 9, pp. 153–157. [in Ukrainian].
12. Capital investments by types of economic activity by regions. State Statistics Service of Ukraine. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ/2023/ibd/kin_reg/kin_ved_new_u.htm (access date 11/20/2024). [in Ukrainian].

Annotation

Tsybalyuk Yu. A., Vlasiuk S. A., Nepochatenko O. A., Drachuk O. V., Lebid I. Yu. Problem aspects of investment activities realization in the agricultural sector of Ukraine's economy

The agricultural sector of the economy of Ukraine is a powerful component of the national economy, one of the leading sectors in the export of products and the basis of food security. However, its stable and harmonious development directly depends on investment activity, which is a prerequisite for the technical, technological and innovative restructuring of this field of activity.

Investments, interpreted as long-term investments, require a favorable basis for their infusion. Therefore, investment activity should be based on the conditions of an open, transparent partnership between the investor and the investment object. Unfortunately, this condition has serious implementation problems in Ukraine.

Even before the introduction of martial law, investment activity in the agricultural sector of Ukraine's economy was characterized, in the view of foreign and domestic investors, by significant obstacles to implementation. First of all, these included the imperfection of the regulatory framework, the lack of tax benefits and incentives, outdated business methods and a high level of influence of external and internal factors, particularly those unregulated by humans, and ignoring potential mitigation tools such as insurance. And with the introduction of martial law, the situation was further complicated by the active conduct of military operations and the increase in the level of corresponding risks.

In general, all the shortcomings that prevent active investment activity in the agricultural sector of the economy of Ukraine can be divided into three levels of the

economic system: macroeconomic – are under the jurisdiction of state management bodies (ensuring an appropriate regulatory and legal framework, building an investment policy, reducing inflationary processes, regulating the political situation etc); mesolevel – the field of activity of local self-government bodies (development of investment strategies of the region, community based on the specifics of the territory; formation of a system of incentives and incentives for investors); micro level - directly formed at the level of enterprises and organizations (updating and modernizing the production process, practicing new techniques and technologies of operational activity; diversification of functioning, etc.). The existing problematic aspects are significant and prevent the formation of an active field as an internal one. The same applies to foreign investment activities in the agricultural sector of Ukraine's economy.

Key words: *investments, investment activity, agrarian sector of economics, levels of economic system, investment politics*

УДК: 330.342.146:005.336.4-027.63:332.122(1-22)

DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-271-281

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Ю. В. ГОЛОВАШЕНКО, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Білоцерківський національний аграрний університет

У статті узагальнено досвід провідних країн світу щодо управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій та обґрунтовано можливості його використання у вітчизняній практиці. Аргументовано, що пріоритетами у розвитку об'єктів соціального призначення у сільських територіях провідних країн є забезпечення працевзайнятості сільського населення, регулювання добробуту сільських мешканців, будівництво доріг, благоустрій житлових помешкань, забезпечення послугами інженерної інфраструктури, розвитку освіти, охорони здоров'я та туризму. Доведено, що аграрна політика провідних країн є інструментом позитивного впливу на розвиток соціальної інфраструктури сільських територій на основі цільового фінансування соціальних проєктів та дієвої державної підтримки товаровиробників сільськогосподарської продукції. Зарубіжний досвід управління розвитком соціальної інфраструктури сільських територій доцільно використати у програмі повоєнного відновлення сільських територій.

Ключові слова: *соціальна інфраструктура, сільські території, управління, державна підтримка, якість життя, сільське населення.*

Постановка проблеми. Актуальність забезпечення населення країни продовольством та нарощення валютних надходжень в країну підвищується в умовах військового стану, що вимагає виконання системних заходів щодо збереження стійкості сільськогосподарського виробництва. Одним із важливих